

# המועצה הדתית הרבנות הראשית



בס"ד מנחם אב תשפ"ד

## מדיני תשעה באב

### ערב תשעה באב

א. נהגו שלא ללמוד בערב תשעה באב מחצות היום ואילך, כי אם בדברים המותרים בתשעה באב. ולכן אם חל בשבת אין אומרים פרקי אבות, ויש המתירים אף כשערב תשעה באב חל בחול וכל שכן כשחל בשבת<sup>1</sup>.

### סעודת מפסקת

- א. מצוה לכתחילה לאכול סעודה מפסקת עם פת, כמו"כ נוהגים לאכול ביצים קשות עם אפר בישובה על הקרקע כמנהג אבלים.
- ב. אין אוכלים דגים בסעודה מפסקת (ופשוט שאסורים בבשר ויין) וכן אין אוכלים שני תבשילים.
- ג. תבשיל אחד המורכב ממספר מינים, כגון מיני ירקות מבושלים יחד, אם הדרך לאכלם יחד כתבשיל אחד במשך כל השנה נחשבים כתבשיל אחד לענין סעודה מפסקת.
- ד. ניתן להקל בשתיית קפה או תה שלא יחשבו כתבשיל לענין זה.
- ה. מוצרי מאפה אינם נחשבים כתבשיל, אבל ראוי להמנע בסעודה מפסקת מאכילת עוגות הבאות לתענוג והנאה יתירה.
- ו. רבים נוהגים לאכול לפני תפילת מנחה סעודה רגילה בלא הגבלה כלשהי, ולאחר תפילת מנחה אוכלים סעודה מפסקת על פי דיני סעודה מפסקת דלעיל, אלא שהחכם עיניו בראשו ולא ימלא כרסו יתר על המדה בסעודה הראשונה כדי שיוכל לאכול סעודה מפסקת עם פת וביצה – כדלעיל.
- ז. יש העושים סעודה אחת בלבד ובסעודה זו אוכלים מאכלים שאינם מבושלים כגון ירקות ופירות חיים, גבינות וכדו', ובסיום הסעודה אוכלים ביצה עם פת באפר כמנהג אבלים<sup>2</sup>.
- ח. השותה מים (מחוץ לסעודה) כדי להקל על הצום יברך על שתייתם גם אם אינו מרגיש צמא כעת<sup>3</sup>.

### זמני הצום

- א. צום תשעה באב מתחיל לפני השקיעה, השנה תשפ"ד: 19: 28, ומסתיים בצאת הכוכבים, השנה: 19: 47<sup>4</sup>.

### דברים האסורים

- ב. תשעה באב אסור באכילה ושתייה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל ותשמיש המיטה, וכן אסור בלימוד תורה אפילו ע"י הרהור<sup>5</sup>.

### לימוד תורה

- ג. אסור לכתוב חידושי תורה בתשעה באב, ואף שבחול המועד התיירו, בתשעה באב אסור משום ששמחה היא לו כשכותב חידושי תורה<sup>6</sup>.
- ד. אסור להורות הלכה בתשעה באב פרט לעניינים הנחוצים למעשה באותו יום כגון האם מותר לחולה לאכול<sup>7</sup>.
- ה. מותר ללמוד מדרש איכה וענייני החורבן וספר איוב והלכות אבילות, וכן מותר ללמוד בספרי מוסר<sup>8</sup>. וכשלומד בדברים המותרים לא ילמד בהעמקה ובעיון<sup>9</sup>.

<sup>1</sup> ע'י רמ"א סוף סי' תקנ"ג. וכוונתו לאחר חצות (למנהג אשכנז שאמרו פרקי אבות בסיום תפילת מנחה) הטעם מהפסי פקודי ה' ישרים משמחי לב, (תהלי' י"ט ט') ולימוד תורה מביא לידי שמחה. ור' משנ"ב ס"ק ח, ט, י. מג"א ס"ק ז דגול מרבבה שם.

<sup>2</sup> שו"ע סי' תקנ"ב ובמשנ"ב ופס"ת שם.

<sup>3</sup> ר' אשל אברהם סי' ר"ד סע' ז. שבט הלוי י מב. שערי ברכה יח נ. חוט שני ברכות עמ' קצד.

<sup>4</sup> משנ"ב סי' תקנ"ד ס"ק א.

<sup>5</sup> שו"ע סי' תקנ"ד סע' א וסע' ג.

<sup>6</sup> שערי תשובה סוף סימן תקנ"ד.

<sup>7</sup> משנ"ב תקנ"ד ס"ק ה

<sup>8</sup> קרא עלי מועד פרק ח הע' ד עפ"י המאירי.

<sup>9</sup> שו"ע סי' תקנ"ד סע' ב. וע' בהליכות שלמה פרק טו סע' א שמותר ללמוד בהבנה אך לא יעמיק יותר מדאי.

# המועצה הדתית הרבנות הראשית

ו. הרגיל לומר באופן קבוע פרקי תהילים לאחר התפילה, יאמר אותם במנחה.<sup>10</sup>

## שאלת שלום

- ז. אין שאלת שלום לחבירו בתשעה באב, וכן אין אומרים בוקר טוב וכד', ואין נותנים מתנה לחבירו, אולם אמירת מזל טוב מותרת משום שאינה שאלת שלום אלא תפילה.<sup>11</sup>
- ח. אם בירך אותו אדם אחר בשלום – ישיב לו בשפה רפה ובכבוד ראש, וטוב שיודיעו שהיום אסור ליתן שלום – כדי שלא תהיה לחבירו איבה כלפיו.<sup>12</sup>

## רחיצה

- ט. איסור רחיצה כולל גם הושטת אצבע במים, אבל אם היו ידיו מלוכלכות מותר לרחוץ לפי הצורך להעביר את הלכלוך, וכן מי שצריך לשטוף מאכל וכד' מותר – אף שידיה נרטבות במים.<sup>13</sup>
- י. בנטילת ידיים בבוקר יטול עד סוף קשרי האצבעות (דהיינו עד סוף האצבע), ולאחר שנגב ידיו ועדיין לחות קצת מעבירים על עינו. מותר ליטול ידיו עד סוף קשרי האצבעות גם לתפילת המנחה.<sup>14</sup>
- יא. במקום צער גדול מותר לצחצח שיניים במשחה, וכאשר שוטף אח"כ את הפה במים יזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו למטה שלא יכנסו המים ח"ו לגרונו.<sup>15</sup>
- יב. כהן העולה לדוכן במנחה נוטל ידיו כרגיל עד הפרק.<sup>16</sup>
- יג. חולה האוכל לחם בתשעה באב נוטל את ידיו כרגיל עד הפרק.

## בשמים

- יד. יש אומרים שאין להריח בשמים.<sup>17</sup>

## ישיבה על הקרקע

- טו. בליל תשעה באב וביום עד חצות היום יושבים על הארץ או על שרפרף נמוך.<sup>18</sup> הנוסע ברכב יכול לשבת כרגיל משום שאין דעתו לנוחיות או לתענוג.<sup>19</sup>

## סדר התפילה

- טז. מותר לקרוא כל מה שהוא סדר התפילה כולל פרשת התמיד ואיזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל<sup>20</sup>. אולם אחרי התפילה אין אומרים בשחרית פיטום הקטורת ולא שיר של יום<sup>21</sup> ומשלימים זאת במנחה.
- יז. אין מתעטפים בטלית ואין מניחין תפילין בתשעה באב בבוקר לפני חצות היום אלא רק במנחה,<sup>22</sup> ומקצת בני ספרד נוהגים להתעטף בטלית ולהניח תפילין גם בבוקר, והנוהגים כך יסירו את התפילין מעליהם לפני אמירת הקינות.<sup>23</sup>
- יח. אלו שאין מתעטפים בטלית נוהגים גם שלא לאחוז בציצית של הטלית קטן בברוך שאמר ובקריאת שמע של שחרית.<sup>24</sup>

<sup>10</sup> משנייב ס"י תקנ"ד ס"ק ד.

<sup>11</sup> שו"ת להורות נתן ח"ב לז.

<sup>12</sup> שו"ע ס"י תקנ"ד סעי' כ ומשנייב ס"ק מא, מב.

<sup>13</sup> שו"ע סימן תקנ"ד סעי' ז וסעי' ח. משנייב שם ס"ק יט.

<sup>14</sup> שו"ע סימן תקנ"ד סעי' י ומשנייב ס"ק כא. ומובא בשם החזו"א שאין צריך לצמצם בדיוק עד סוף קשרי האצבעות. (אורחות רבינו ח"ב עמ' קלט.)

<sup>15</sup> משנייב ס"י תקס"ז ס"ק יא. פס"ת שם אות א.

<sup>16</sup> רמ"א סימן תרי"ג סעי' ג, ובמשנייב שם ס"ק ז.

<sup>17</sup> עי' שעה"צ ס"י תקנ"ו ס"ק א.

<sup>18</sup> שו"ע ס"י תקנ"ט סעי' ג ובמשנייב שם ס"ק יא.

<sup>19</sup> תורת היולדת פרק נא הערה יט.

<sup>20</sup> שו"ע ס"י תקנ"ד סעי' ד. ובספר קרא עלי מועד פרק ח העי' ו כתב בשם הגר"ח קניבסקי והגרש"ז אויערבך שאך אלו שאינם אומרים איזהו מקומן וכ"ו בכל יום לא יאמרו בתשעה באב משום שלהם אינו נחשב מסדר היום.

<sup>21</sup> רמ"א ס"י תקנ"ט סעי' ד. ואולם פיטום הקטורת שקודם התפילה אומר – אם רגיל לאומר בכל יום, וי"א שלא נהגו לאומר. (רי קרא עלי מועד שם העי' ז.)

<sup>22</sup> שו"ע ס"י תקנ"ה סעי' א.

<sup>23</sup> שערי תשובה ס"י תקנ"ה. שו"ת אור לציון חלק ג פרק כט.

<sup>24</sup> קרא עלי מועד פרק ח הערה לה

# המועצה הדתית הרבנות הראשית

## מלאכה

- יט. אין להסיח את הדעת מן האבילות ולכן אין לנהל משא ומתן עסקי, וכן נהגו שלא לעשות מלאכה שיש בה שיהוי קצת כגון תיקוני בגדים אפילו קלים כתפירת כפתור, ותיקוני בית שונים – אלא אם כן הוא דבר האבד כגון תיקון נזילה בצנרת המים. כמו"כ אין מציעים את המיטות, לא שוטפים את הבית, ולא מדיחים את הכלים.<sup>25</sup>
- כ. לאחר חצות היום נהגו להקל בעשיית מלאכה אך גם אז לא יקבע עצמו למלאכה ולא ימשוך בעסקיו כדי לא להסיח דעתו.<sup>26</sup>
- כא. יש מבנות ספרד הנוהגות לשטוף את הבית לאחר חצות היום כדי לבטא הנחמה והביטחון בגאולה<sup>27</sup>, ומנהג בני אשכנז לאסור זאת אפילו כשחל תשעה באב ביום חמישי.<sup>28</sup>
- כב. עוזרת בית אינה יהודיה המנקה את הבית ביום קבוע בשבוע, יכולה לעשות זאת גם כאשר אותו יום נופל בתשעה באב, אפילו לפני חצות היום, ובלבד שהדבר נעשה בצנעא בתוך הבית.<sup>29</sup>

## הפטורים מהתענית

- ג. מעוברות ומיניקות מתענות בתשעה באב כמו ביוה"כ, אולם שונה תשעה באב מיום הכפורים שבתשעה באב אם הן חלושות שקרוב שיפלו לחולי אף בלא סכנה – אינן מתענות.<sup>30</sup>
- כד. יולדת או מפלת בתוך שלושים יום ללידה – לא תתענה.<sup>31</sup>
- כה. מי שהוא חלוש וחש בגופו, וכן חולה אף שאין בו סכנה לא יתענה. אבל מיחוש בעלמא שאינו נופל למשכב מחמת חוליו לא נחשב חולי ומתענה.<sup>32</sup>
- כו. בכלל חולה שאינו מתענה: מי שיש לו סכרת למעלה מהרגיל. (כשרמת הסוכר היא מאה ושמונים – מאתיים מיליגרם אחוז). וכן מי שיש לו לחץ דם, אם הלחץ דם גבוה. ויש להתיעץ בזה עם רופא. וכן מי שיש לו דלקת פנימית, כגון דלקת שקדים (דלקת גרון – אנגינה), דלקת כליות, דלקת פרקים וכדומה. וכן אולקוס בקיבה כשיש שם פצע. וכן קלקול קיבה הגורם שלשולים. וכן חולי לב שהתענית מזיקה להם, וחולים במחלה ממארת ל"א. וכן זקנים תשושי כח, כגון זקנים למעלה מגיל שמונים תשושי כח, פטורים מהתענית.<sup>33</sup>
- כז. חולה האוכל בתשעה באב אינו צריך להקפיד על אכילה פחות מכשיעור, משום שלא גזרו תענית על החולים, ויאכל את הדרוש לקיום הגוף אך לא יענג עצמו.<sup>34</sup>
- כח. חולה האוכל בתשעה באב אינו עולה לתורה במנחה.<sup>35</sup> אם רוצה בכל זאת לעלות לתורה יוכל לאכול לשיעורין כמו ביום הכיפורים ואז יחשב כמתענה ויוכל לעלות.<sup>36</sup>
- כט. מי שזקוק לבלוע גלולה לרפואה, ואינו יכול לבלוע ללא לגימת מים, מותר לו לשתות מעט מים כפי צורך הבליעה, ויפגום את טעם המים ע"י שקיות תה וכד' – שיהפכו את המים למרים. ואם מדובר בחולה אף שאין בו סכנה – אינו צריך לפגום את המים.<sup>37</sup>

## ילדים קטנים

- ל. נוהגים לחנך קטנים וקטנות מגיל תשע ומעלה להתענות כמה שעות לפי כוחם ובריאותם אבל לא יתענו יום שלם, ומכל מקום לא יאכלו כי אם מאכלים פשוטים לחיזוק גופם.<sup>38</sup>
- לא. מחנכים את הקטנים שלא לנעול נעלי עור.<sup>39</sup>

<sup>25</sup> שו"ע סי' תקנ"ד סעי' כג, פס"ת שם אות כא.

<sup>26</sup> משנ"ב שם ס"ק מט ושעה"צ ס"ק נג.

<sup>27</sup> מועד לכל חי סימן י אות פז. ועיי"ש שדוקא לאשה ולא לאיש.

<sup>28</sup> מבית לוי קובץ יג עמ' מט.

<sup>29</sup> שו"ע סי' תקנ"ד סעי' כב. ועיי"ש בבה"ל.

<sup>30</sup> שו"ע סי' תקנ"ד סעי' ה. פס"ת שם אות ה.

<sup>31</sup> שו"ע סי' תקנ"ד סעי' ו.

<sup>32</sup> משנ"ב תקנ"ד ס"ק יד. ערוך השולחן תקנד ז. שו"ת אול"צ ח"ג פכ"ט ה.

<sup>33</sup> שו"ת אול"צ שם.

<sup>34</sup> ערוך השולחן

<sup>35</sup> אגרי"מ ד ק"ג.

<sup>36</sup> נשמת אברהם בשם הגרש"ז אויערבך.

<sup>37</sup> הליכות שלמה פרק טז עמ' תנא

<sup>38</sup> פס"ת סי' תקנ"ד ט.

<sup>39</sup> בי"ח יו"ד ס' שפד.

# המועצה הדתית הרבנות הראשית

## מוצאי תשעה באב

- לב. המנהג שמקדשים את הלבנה במוצאי תשעה באב אפילו כשחל ביום חמישי. לכתחילה יש לטעום משהו לפני קידוש לבנה, אך לא יפסיד בשל כך קידוש לבנה ברוב בעם בציבור.<sup>40</sup>
- לג. נוהגים שלא לאכול בשר ולא לשתות יין גם בעשירי באב, ולמנהג בני אשכנז מסתיים האיסור בחצות היום.<sup>41</sup>
- לד. למנהג בני אשכנז אין מכבסים, אין לובשים בגדים מכובסים, אין מסתפרים ואין מתגלחים עד חצות היום בעשירי באב, ומכל מקום אין זה באותה חומרה של תשעת הימים ולכן כאשר יש צורך מיוחד כגון שנוסע למחרת למרחקים ולא יוכל לכבס – ניתן להקל. למנהג בני ספרד הכל מותר מיד במוצאי תשעה באב (פרט לבשר ויין כנ"ל).<sup>42</sup>

## כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה

הרב שלמה אישון

רב מזרח העיר

ממונה על מערך הכשרות והנישואין ברעננה

<sup>40</sup> דעת הרמ"א בסי' תכו סעי' ב שאין מקדשים במוצאי תשעה באב אלא במוצאי שבת, עיי"ש במשנ"ב ס"ק י. אבל דעת המשנ"ב שם ס"ק יא שמקדשים במוצאי תשעה באב וכן הוא עפ"י האר"י ז"ל כמובא בבה"ט שם, וכן המנהג. ועיי"ש בשעה"צ ס"ק ט שיכול לקדש עם הציבור אף שלא טעם משום "ברוב עם". ובמשנ"ב שם כתב שלא יקדש בלי מנעלים, אך עי' במהדורת דרשו שם בשם הגר"י קמינצקי שאם יש לו נעליים מכובדות מגומי או מבד יכול לקדש.

<sup>41</sup> שו"ע ורמ"א סי' תקנ"ח.

<sup>42</sup> שו"ע סי' תקנ"א סעי' ד. משנ"ב שם ס"ק לו. וסי' תקנ"ח ס"ק ג. ביה"ל שם ד"ה עד חצות ובמהדורת דרשו שם.